КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 328.126:[342.56.047(477):006.012(4)

С. М. Білостоцький
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету "Львівська політехніка",
канд. юрид. наук, доц.,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В ПРОГРАМАХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВОСУДДЯ

© Білостоцький С. М., 2015

Досліджено програми парламентських партій України в частині реформування судової системи, ефективності запропонованих новел та їх узгодженості з європейськими стандартами, історичним та практичним досвідом демократичних держав. Аналіз положень програм здійснено в контексті розуміння та конституційного закріплення принципів незалежності судів та самостійності суддів у європейських державах, ефективності правосуддя.

Ключові слова: європейські стандарти, політичні партії, правосуддя, суд, самостійність суддів, конституція, незалежність судів.

С. М. Билостоцкий

ВОПРОС РЕФОРМИРОВАНИЯ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ В ПРОГРАММАХ ПАРЛАМЕНТСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ УКРАИНЫ И ЕВРОПЕЙСКИЕ СТАНДАРТЫ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ

Исследовано программы парламентских партий Украины в части реформирования судебной системы, эффективности предложенных новел и их соответствия европейским стандартам, историческому и практическому опыту демократичных государств. Анализ положений программ осуществлено в контексте понимания и конституционного закрепления принципов независимости судов и судей в европейских государствах, эффективности правосудия.

Ключевые слова: европейские стандарты, политические партии, правосудье, суд, независимость судей, конституция, независимость судов.

S. M. Bilostotskyy

THE REFORM OF THE JUDICIARY IN THE PROGRAMMES OF PARLIAMENTARY POLITICAL PARTIES OF UKRAINE AND EUROPEAN JUDICIAL AUTHORITIES STANDARDS

The programs of parliamentary parties in Ukraine in part of judicial reform, the effectiveness of the proposed novelties and their compliance with European standards, historical and practical experience of democratic states are researched. The analysis of the

statutes of the programs is carried out in the context of understanding and constitutional consolidation principles of judicial independence and autonomy of judges in the European countries and the efficiency of justice.

Key words: European standards, political parties, judiciary, court, judicial independence, constitution, independence of the courts.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективного функціонування судової влади як незалежної і рівноправної з іншими органами державної влади – одне з найактуальніших питань сьогодення. Особливо гостро питання реформи судів постали після подій, котрі відбулися в листопаді 2013 – лютому 2014 років під час Революції Гідності. Ефективність реформування залежить не тільки від ініціатив громадянського суспільства, але й від бажання парламентських політичних партій, їхніх політичних цілей і завдань щодо втілення новаторських, іноді доволі радикальних ідей. Згідно зі стратегією сталого розвитку "Україна–2020", схваленою указом Президента України від 12. 01. 2015 р. реформа судової влади зарахована до одного з пріоритетних векторів – безпеки держави [24]. Метою реформи є забезпечення функціонування судової влади, що відповідала б суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини [24]. Реформа має проводитись у два етапи. Другий передбачає запровадження системних змін у законодавстві шляхом прийняття нової Конституції України та на її основі – нових законів, котрі стосуються судоустрою та судочинства, інших суміжних правових інститутів. Реалізація цієї стратегії безпосередньо пов'язана з парламентом України.

Ступінь наукового розроблення проблеми. Питань судової влади стосується значна кількість наукових досліджень. З вітчизняних науковців слід відзначити дослідження В. Бойка, В. Бринцева, С. Головатого, В. Маляренка, А. Селівнова, В. Нора, П. Рабіновича, М. Козюбри, Ю. Шемшученка, С. Шевчука. У польській науці питань судової влади стосувались дослідження Б. Банашака, А. Висілевського, Л. Гарліцького, А. Зєлінського, Т. Ерецінського, В. Санетри, Л. Моравського, К. Пясецького, А. Шмита.

Мета дослідження. У статті зроблено спробу проаналізувати програми парламентських партій України в частині реформування судової влади, ефективності запропонованих новел та їх узгодженості з європейськими стандартами, історичним та практичним досвідом демократичних держав. Реалізація поставленої мети здійснюватиметься визначенням європейських країн з найефективнішим функціонуванням судів, дослідженням конституційного статусу судової влади в цих країнах з урахуванням їх історичних особливостей, форми держави в контексті врегулювання питань, визначених у програмах парламентських партій України.

Виклад основного матеріалу. Ефективність і незалежність правосуддя в програмах політичних партій За результатами виборів 2012 року до українського парламенту ввійшли представники таких партій: „УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка", Всеукраїнське об'єднання „Батьківщина", Всеукраїнське об'єднання „Свобода", Партія Регіонів, Комуністична партія України.

Кожна з цих партій вказала у своїй програмі на необхідність реформування судової влади.

Зокрема, *політична партія „УДАР Віталія Кличка"* питанням реформування судів присвятила окремий розділ в програмі. Суть реформ зводиться до подолання: 1) залежності судів і суддів від політичної влади; 2) репресивності системи кримінальної юстиції та використання її в політичних цілях; недофінансування судів з боку держав; 3) неналежного виконання судових рішень; 4) декларативності надання безплатної правової допомоги для малозабезпечених [22].

Забезпечити незалежність судів і суддів пропонувалося за допомогою зміни системи добору суддів, належного фінансування судів та виплати „гідної заробітної платні" суддям. Судді повинні призначатися безстроково Вищою Радою Юстиції. До Вищої Ради Юстиції мають входити незалежні високопрофесійні авторитетні фахівці, більшість з яких мають обирати судді.

Пропонується створити „окрему Дисциплінарну комісію, як б ефективно реагувала на порушення суддею вимог щодо статусу". Належне фінансування судів потрібно здійснювати, надаючи можливість органам суддівського самоврядування „брати реальну участь у бюджетному процесі".

У передвиборній програмі ця партія ставить за мету „перезавантажити" судову систему шляхом призначення усіх суддів Вищою Радою юстиції, склад якої має формуватися виключно на з'їзді суддів України, та запровадити суд з 12 присяжних для розгляду тяжких злочинів [2].

„Всеукраїнське об'єднання „Батьківщина" пропонувало реформувати судову владу шляхом проведення антикорупційної люстрації суддів, ліквідації Конституційного суду, скасування недоторканності для суддів [17].

Всеукраїнське об'єднання „Свобода" у політичній та передвиборчій програмах забезпечення ефективності судової влади вбачає у зміні порядку формування корпусу суддів: „Запровадити обрання: місцевих суддів: – громадою строком на 5 років, суддів апеляційних судів – з'їздом суддів місцевих судів строком на 7 років, суддів Верховного Суду – з'їздом суддів України строком на 10 років", „підвищити віковий ценз до 30 років" [18]; „забезпечити територіальним громадам право відкликати суддів місцевих судів"[19].

У передвиборчій *програмі Партії регіонів* відсутні положення щодо реформування судової влади. Разом з тим, потреба у реформуванні судової системі зазначена у передвиборчій програмі 2007 р. Вказується на необхідність реформи для „затвердження незалежного правосуддя та прямої виборності суддів громадянами" [20].

Комуністична партія України один із засобів подолання корупції в країні вбачає у зміні способу добирання кандидатів на посади суддів – „виборності суддів" [21].

Отже, парламентські партії України каденції 2012–2014 рр. забезпечення незалежності судової влади, подолання корупції вбачали у зміні принципів добору суддів; забезпеченні належного фінансування судів і суддів; створенні окремої інституції, уповноваженої застосовувати дисциплінарні стягнення до суддів (Дисциплінарна комісія); зміні складу і принципів формування Вищої ради юстиції України; ліквідації Конституційного суду України; проведенні антикорупційної люстрації суддів; скасуванні недоторканності суддів.

На позачергових виборах до Верховної Ради України 2014 р. до парламенту ввійшли політичні партії „Народний фронт", „Блок Петра Порошенка", ВО „Батьківщина", „Об'єднання Самопоміч", Радикальна партія Ляшка, Правий сектор, Опозиційний блок.

У своїх передвиборних програмах питання реформування судової влади подають доволі стисло.

Так, у *передвиборчій програмі партії „Блок Петра Порошенка" зазначено, що* „тільки незалежний суд може забезпечити захист прав та свобод і недоторканність власності, що є важливою умовою для притоку внутрішніх і зовнішніх інвестицій". *„Народний фронт"* обстоює необхідність реальної судової реформи, яка передбачала б кадрове очищення і „перезавантаження", суттєві інституційні зміни; *„Об'єднання Самопоміч"* відстоює „очищення суддівського корпусу, усунення Президента та парламенту від формування суддівського корпусу, удосконалення механізмів добору і дисциплінарної відповідальності суддів, для зміцнення незалежності"; *Правий сектор* стверджує про необхідність реформування судової влади за допомогою „забезпечення справжньої незалежності суддів, широке запровадження інституту суду присяжних, введення інституту обрання суддів"; *ВО „Батьківщина"* пропонує „перейти до виборності суддівського корпусу, розширення суддівського самоврядування"; *Політична партія „Опозиційний блок"* пропонує сформувати суд присяжних, обирати місцеві суди народом.

Отже, аналіз програм політичних партій показує, що основним завданням партій в парламенті є забезпечення незалежності судової влади та відновлення поваги суспільства до неї. Досягти поставленої мети планують удосконаленням механізмів добору та дисциплінарної відповідальності суддів (*„Об'єднання Самопоміч"*); запровадженням суду присяжних (*Правий сектор*, *Опозиційний блок*); запровадженням процедури виборності суддів (*Правий сектор*, *Опозиційний блок*, *ВО „Батьківщина"*).

Разом з тим, якщо порівнювати політичні програми парламентських партій 2012 і 2014 років, то можна дійти висновку, що під реформою судової влади розуміють не зміни, спрямовані на

забезпечення незалежності судової від законодавчої і виконавчої влади та самостійності суддів, а посилення відповідальності суддів та підконтрольності (див. *таблицю).*

№	Пропозиції	2012	2014
1	Удосконалення механізмів дисциплінарної відповідальності суддів	Партія „УДАР”	Партія „Об’єднання Самопоміч”
2	Зміна принципів добору суддів (вибори суддів)	Партія „УДАР” ВО „Свобода”, КПУ	ВО „Батьківщина”, Правий сектор, Опозиційний блок
3	Забезпечення належного фінансування судів і суддів	Партія „УДАР”	
4	Зміна складу і принципів формування Вищої Ради Юстиції України	Партія „УДАР”	
5	Ліквідація Конституційного Суду України	ВО „Батьківщина”	
6	Проведення антикорупційної люстрації суддів	ВО „Батьківщина”, ВО „Свобода”	
7	Скасування недоторканності суддів	ВО „Батьківщина”	
8	Запровадження суду присяжних	Партія „УДАР”	Правий сектор, Опозиційний блок

Доцільність і ефективність вказаних пропозицій, відповідність їх принципам правової демократичної правової держави можна дослідити через призму європейських стандартів правосуддя, досвіду функціонування органів правосуддя у країнах Європейського Союзу.

Ефективність органів правосуддя в оцінці міжнародних інституцій

Питання ефективної діяльності органів правосуддя є предметом уваги та аналізу діяльності міжнародних інституцій, зокрема: Європейської комісії ефективності правосуддя (CEPEJ) [10; 33], Американської неурядової організації „Проект світового правосуддя (WJP)” [1].

В оцінці CEPEJ ефективність органів правосуддя пов’язана з фінансовим забезпеченням судів, витратами на безоплатну правову допомогу. За результатами досліджень 2013 р. встановлено, що за рахунок державного бюджету було оплачено правову допомогу в найбільшій кількості справ у Нідерландах (3 074 з розрахунку на 100 000 населення, за середніх витрат 701 €), Фінляндії (1 557 за середніх витрат 834 €), Литві (1 453 за середніх витрат 83 €) [33, с. 10]. Середній відсоток коштів у державному бюджеті країн Європейського Союзу, що виділялися на забезпечення діяльності судів, прокуратури і правової допомоги, становив – 23,4 %, у Нідерландах – 9,7 %, Фінляндії – 9,1 %, Литві – 8,3 %, Чехії – 8,2 %, Польщі – 31,2 % [33, с. 11]. Найвищий заробіток серед суддів першої інстанції загальних судів мали судді Шотландії – 150 106 € брутто. У Нідерландах судді заробляли 74 000 € на рік, Фінляндії – 57 250 €, Чехії – 24 324 €, Польщі – 20 737 €, Литві – 18 072 € [33, с. 23].

„Проект світового правосуддя WJP” здійснює оцінку ефективності діяльності судової влади за 9 критеріями: регуляторні (стримувальні) урядові чинники; відсутність корупції; відкритий уряд; фундаментальні права; замовлення і охорона; регуляторні чинники; цивільне правосуддя; кримінальне правосуддя; альтернативне правосуддя [40, с. 5–9].

За оцінкою, у 2011 р. щодо цивільного правосуддя країн Східної Європи і Центральної Азії перше місце посіла Естонія, друге – Чехія, третє – Казахстан, п’яте – Польща, останнє – Україна; щодо кримінального правосуддя, то на першому місці – Чехія, другому – Естонія, третьому – Польща [38, с. 112].

Згідно зі звітом за 2012–2013 роки за оцінкою цивільного правосуддя серед країн Східної Європи і Центральної Азії 1-ше місце посіла Естонія, 2-ге місце – Чехія, 3-тє – Білорусія, 4-те – Польща; щодо кримінального правосуддя на першому місці – Естонія, другому – Польща, третьому – Чехія. Україна відповідно розмістилася на 12-му і 18-му місцях з-поміж 20 країн [39].

За аналітичним звітом 2014 р. найефективнішою з-поміж 99 країн світу визнано правову систему Данії (перше місце) [40, с. 14]. Держави, які в оцінці CEPEJ визнані найефективнішими:

Фінляндія – 4-те місце, Нідерланди – 5-те, Польща – 22-ге, Чехія – 23-тє. Україна посіла 68-ме місце [40, с. 15].

Отже, з викладеного зрозуміло, що міжнародні неурядові організації ефективність судової влади пов'язують з: 1) гарантіями надання правової допомоги малозабезпеченим верствам населення; 2) бюджетними витратами на утримання судів; 3) заробітною платнею суддів; 4) ефективністю проведених реформ.

З огляду на зазначені оцінки, пропонуємо розглянути, які стандарти правосуддя закріплені в конституціях держав, судова влада яких визнана найефективнішою.

Європейські стандарти судової влади та їх конституційне закріплення

Незалежність судової влади. Незалежність судової влади виступає однією з головних умов забезпечення верховенства права та основоположною гарантією справедливого судового розгляду. Згідно з європейськими стандартами правосуддя, незалежність суду повинна бути закріплена в конституції або законах держави [16; 23]. Під нею розуміють повну неупередженість з боку суддів [4]. Характеризується забороною виконавчим органам контролювати суди шляхом їх адміністрування [15]; забороною виконавчим органам влади закривати або призупиняти діяльність судів [15]; гарантуванням судовим органам можливості вирішувати передані їм справи безпосередньо, на основі фактів і відповідно до закону [16].

Фінансування судів тісно пов'язане з питанням незалежності суддів, оскільки воно визначає умови, у яких суди виконують свої функції. Хоча рівень фінансування судів, який може собі дозволити держава, залежить від політичного рішення, необхідно також подбати про те, щоб у системі, яка ґрунтується на розподілі влади, ані органи виконавчої, ані органи законодавчої влади не могли чинити тиск на судову владу під час визначення бюджету. Рішення про виділення коштів для роботи судів повинні прийматися із суворим додержанням судової незалежності. Для прикладу, у Литві рішенням Конституційного Суду від 21 грудня 1999 року встановлено принцип, згідно з яким кожен суд має право на власний бюджет, з окремим рядком у державному бюджеті, що схвалюється Парламентом [5].

Конституційний статус органів правосуддя країн Європейського Союзу був визначений у різні історичні періоди та багато в чому залежить від державницьких традицій країни, форми правління, устрою.

За оцінками міжнародних організацій, найефективнішими визнані системи правосуддя Данії, Нідерландів, Швеції, Фінляндії. З-поміж зазначених держав тільки конституції Данії та Швеції визначають принцип незалежності судової влади. Згідно з конституцією Данії (1953), під незалежністю органів правосуддя розуміють їх повний імунітет від виконавчої влади, підпорядкованість законам, заборону створення державних інституцій, наділених судовими функціями (§ 61, § 62) [31].

Конституція Нідерландів (2008) визначає питання, які мають бути врегульовані законами. А саме: категорії справ, що можуть бути вирішені у судовому порядку (ст. 112 ч. 2); принципи дисциплінарної відповідальності (ст. 113 ч. 2); особливості військового кримінального права (ст. 113 ч. 4); система органів судової влади (ст. 116 ч. 1); склад, компетенція і повноваження органів судової влади (ст. 116 ч. 2); народне представництво при розгляді судових спорів (ст. 116 ч. 3); нагляд за органами правосуддя (ст. 116 ч. 4); підстави і порядок звільнення суддів з посад за власним бажанням чи після досягнення віку (ст. 117 ч. 1); правовий статус працівників органів правосуддя (ст. 117 ч. 2); завдання Верховного Суду, крім визначених конституцією (ст. 118 ч. 3); питання амністії (ст. 122) [35].

Серед держав постсоціалістичного табору ефективні реформи судової влади провели Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехія. Їх досвід заслуговує на увагу і тому, що вони за приблизно однаковий проміжок часу трансформували свої соціалістичні правові системи до стандартів країн-членів Європейського Союзу, хоч різнилися за цілою низкою показників. Принцип незалежності судів закріплений в конституціях Естонії (1992) [13], Литви (1992) [12], Латвії (в редакції 2007) [11], Польщі (1997) [34]. Жодна з них не подає його визначення. Тому Конституційний суд Республіки

Польща незалежність судів визначив як організаційну і функціональну відокремленість судових органів від інших органів державної влади, що надає їм певної самостійності у питаннях розгляду справ і прийнятті рішень, а під самостійністю суддів – таку діяльність судді, яка ґрунтується виключно на праві, відповідно до сумління та його внутрішньої волі, проявляється через його безсторонність до учасників процесу, він не перебуває під впливом позасудових органів, характеризується самостійністю відносно судових та інших органів влади, є незалежним від політичних чинників [37].

Отже, незалежність судової влади є однією з фундаментальних засад демократичної, правової держави, яка реалізується відокремленням судів від інших органів влади; гарантією їх бюджетного фінансування; правом доступу громадян до суду та забороною іншим органам влади обмежувати це право; гарантією оплати праці суддів; процесуальними гарантіями розгляду справ, свободою оцінки доказів. Вона не має абсолютного характеру, бо система судової влади, принципи судівництва, обсяг повноважень судів визначаються законами.

Чинна Конституція України не закріплює цього принципу. Жодна з парламентських партій у своїй програмі не вказує на необхідність його конституційного закріплення.

Самостійність (незалежність) суддів. Виступає однією з основ принципу верховенства права. Є фундаментальною складовою для забезпечення захисту прав і свобод особи від нападів з боку держави та інших груп тиску. Вона повинна бути невідчужуваною та гарантуватися державою. Згідно з Монреальською універсальною декларацією про незалежність правосуддя, незалежність судді передбачає можливість бути вільними та обов'язок приймати безсторонні рішення згідно з власною оцінкою фактів і знанням права, без будь-яких обмежень, впливів, спонукання, примусів, загроз або втручання, прямих або непрямих, з будь-якого боку і з будь-яких причин [15, с. 22]. Польський дослідник Л. Гарліцький доводить, що самостійність судді складається з особистих та загальнопрофесійних гарантій. До особистих гарантій зараховують стабільність посади судді – призначення на посаду на постійно, тобто до досягнення пенсійного віку; неусувальність з посади – суддя може бути звільнений з посади тільки на підставі рішення суду та у випадках, визначених законом; забороною переведення судді на іншу посаду чи в інший суд всупереч його волі; суддівський імунітет – суддя може бути притягнений до кримінальної відповідальності чи позбавлений волі виключно на підставі рішення суду, визначеного законом; дисциплінарна відповідальність – притягається до відповідальності дисциплінарним судом, що складається виключно із суддів, призначених шляхом голосування, і тільки за порушення під час виконання професійних обов'язків; несумісність – забороняється займати чи виконувати будь-які інші державні посади чи функції, дотримуватись антикорупційних приписів; позапартійність – не може бути членом будь-якої політичної партії, професійного об'єднання та здійснювати публічну діяльність, що суперечить принципам незалежності суду і самостійності судді; належної заробітної платні. Під загальнопрофесійними гарантіями розуміють те, що суддя в своїй діяльності керується правом та підпорядковується лише Конституції та законам; він не може відмовити у застосуванні закону з підстав його невідповідності Конституції, хоча має право звернутися до Конституційного Трибуналу з відповідним поданням; суддя не зв'язаний підзаконними актами, що дає йому право їх не застосовувати у разі їх невідповідності Конституції та законам [25, с. 788–795; 32, с. 333–335].

Самостійність судді закріплена практично у всіх конституціях країн Європейського Союзу, як і в Україні [14], хоч обсяги її різняться. Так, згідно з Конституціями Данії (ст. 64), Фінляндії (§ 103), Латвії (п. 84), Литви (ст. 109), Румунії (ст. 124), України (ст. 129) незалежність суддів гарантується тим, що судді під час виконання своїх обов'язків керуються виключно законами [31; 36; 29]. В конституціях Польщі (ст. 178), Естонії (ст. 146) судді керуються „конституцією і законами", в Словаччині – „конституцією, конституційними законами, міжнародними договорами" (ст. 144) [34; 13; 30]. Призначення на посаду на постійно гарантовано конституціями Бельгії (ст. 152), Польщі (ст. 179), Румунії (ст. 125), Естонії (ст. 147), Чехії (ст. 93). Принцип неусувальності закріплений у конституціях Бельгії (ст. 152), Данії (64), Естонії (ст. 147), Фінляндії (ст. 103), Польщі (ст. 180). Конституційну гарантію судового імунітету мають судді Польщі (ст. 181), під нею розуміють гарантію того, що суддя не може бути затриманий, притягнений до кримінальної відповідальності

без згоди уповноваженого дисциплінарного суду. Затримання та арешт допускаються у разі, коли суддю застали на місці вчинення злочину. Суддівський імунітет не поширюється на адміністративні правопорушення та цивільну відповідальність [26, с. 804–806]. Судді мають бути наділені особистим імунітетом від судового переслідування за фінансову шкоду, спричинену в результаті хибних дій чи упущень під час здійснення ними своїх судових функцій [16, с. 17].

Важливою гарантією самостійності судді є порядок його обрання і звільнення з посади. В міжнародних актах вказується, що єдиною умовою визначення способу обрання суддів має бути те, що він гарантуватиме: призначення суддів буде здійснюватися за чесними мотивами [15, с. 24], відповідатиме об'єктивним та прозорим критеріям та ґрунтуватиметься суто на професійній кваліфікації. Якщо обрання на посаду не відбувається іншим шляхом згідно з встановленою та глибоко вкоріненою традицією, то таке обрання має здійснювати незалежний орган, в який входить достатня кількість представників судової влади [9, с. 36–37]. В Європі існує багато різних систем, пов'язаних з призначенням суддів на посади: Президент, Парламент, Уряд, Комісія або Рада за рекомендацією судових органів. Зокрема, Президент призначає суддів одноособово в Фінляндії (ст. 102), Ірландії (ст. 35) [27, с. 140], за поданням Ради судівництва в Польщі (ст. 179), Румунії (125), Словаччині (141 а), за поданням Державного суду – Естонії (§ 150). Парламент призначає суддів у Латвії (п. 84). У Литві суддів Верховного Суду призначає парламент за поданням Президента, апеляційної інстанції – Президент за погодженням з Парламентом, суддів першої інстанції – Президент (ст. 112). Уряд призначає суддів в Швеції (розд. 11 § 6) [30], Найвища рада судівництва – у Болгарії (ст. 129), Португалії (ст. 217) [27]. На думку Міжнародної асоціації суддів, найефективнішим способом добору суддів є їх призначення Урядом за поданням незалежного органу, більшість в якому мають судді [3, с. 51]. Ефективність призначення суддів Президентом за поданням Ради судівництва підтверджена високою оцінкою міжнародних інституцій діяльності суддів Польщі. Така процедура узгоджується з європейськими стандартами правосуддя.

Відтак, пропозиції окремих політичних партій усунути Президента від процедури призначення суддів, запровадити обрання суддів місцевих суддів громадами на певний строк не ґрунтуються на європейському досвіді та не узгоджуються із загальновизнаними стандартами правосуддя.

Щодо вдосконалення механізмів притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, то зауважимо, що вони безпосередньо пов'язані із самостійністю суддів та залишаються недосконалими. Венеціанська комісія неодноразово вказувала на невідповідність європейським стандартам українського законодавства з цього питання [6–8].

Зауваження стосувалися переважно підстав, складу дисциплінарної комісії та дисциплінарного провадження. Вказувалося на такі загальні, нечіткі за змістом підстави дисциплінарної відповідальності, як „аморальні дії", „грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками – що є несумісним зі статусом судді або виявило його явну невідповідність займаній посаді". Критикували і введення до складу Дисциплінарної комісії суддів представників Президента, Верховної Ради і міністра юстиції. З цього приводу Венеціанська комісія зазначила, що „така позиція, згідно з якою виконавча і законодавча влада завжди мусять бути представлені в органах, де вирішальною має бути думка суддів, свідчить про певною мірою викривлене розуміння „противаг і стримувань" [6]. З огляду на те, що дисциплінарна відповідальність є одним з найвагомішим чинників впливу на безсторонність суді, підстави, наслідком яких є звільнення з посади, варто закріпити в Конституції.

Висновки. Незалежність судів і самостійність суддів – фундаментальні засади демократичної, правової держави, які мають бути закріплені в конституції. Відокремлення судів від інших органів влади, заборона останнім будь-яким способом обмежувати незалежність судів, реальна правова допомога малозабезпеченим, належне бюджетне фінансування, гідна заробітна плата працівників суду, гарантії неусувальності, імунітету, призначення судді на постійно, визначення чітких і прозорих процедур призначення і звільнення з посади судді та притягнення до дисциплінарної відповідальності, процесуальні гарантії розгляду справ в суді – правові гарантії, що сприятимуть ефективності українського правосуддя та відповідності європейським стандартам.

У програмах парламентських партій України відсутні чіткі концепції реформування судової влади. Політичні партії не є послідовними в питаннях реформування судів. Їхні пропозиції, значною мірою, є популістськими. Зокрема, не відповідають європейським стандартам незалежного правосуддя пропозиції щодо безпосереднього обрання суддів місцевими громадами на певний строк, скасування суддівського імунітету.

Такий стан речей великою мірою пов'язаний з тим, що політичні партії системно не працюють над вивченням, аналізом діяльності органів правосуддя, виявленням причин їх неналежного функціонування та надання пропозицій для їх усунення.

1. Американська позаурядова організація „Проект світового правосуддя" була створена в 2006 році з ініціативи президента Американської спілки Бар (American Bar Association, ABA) Вілляма Нейкома. У 2009 році її перетворено на незалежну, неурядову організацію. Центри знаходяться у Вашингтоні та Сіетлі. Діяльність ґрунтується на засадах: правопорядок є підставою для рівних можливостей у соціумі; мультидисциплінарна співпраця є найкращим способом досягнути правопорядку. Проводить дослідження в 99 країнах світу. 2. Виборча програма політичної партії „УДАР (Український Демократичний Альянс)" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://klichko.org/about/viborcha-programa/. 3. Висновки „Призначення та соціальний статус суддів" (Перша експертна комісія Міжнародної асоціації суддів, 1988 рік) // Міжнародні стандарти незалежності суддів: зб. документів. – К.: Поліграф – Експрес, 2008. – С.50–52. 4. Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів від 1 січня 2001 року // Міжнародні стандарти незалежності суддів: зб. документів. – К.: Поліграф – Експрес, 2008. – С.107–125. 5. Висновок № 2 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо фінансування та управління судами у контексті ефективності судової влади та статті 6 Європейської конвенції з прав людини // Міжнародні стандарти незалежності суддів: зб. документів. – К.: Поліграф – Експрес, 2008. – С. 126–129. 6. Європейська комісія "За демократію через право" (Венеціанська комісія) Спільний експертний висновок щодо проекту Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 16. 03. 2010 року CDL-AD (2010)003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. scourt. gov. ua/clients/vsu/vsu. nsf/7864. 7. Європейська комісія "За демократію через право" (Венеціанська комісія) Спільний висновок щодо Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 18 жовтня 2010 р., Висновок № 588 / 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. scourt. gov. ua/clients/vsu/vsu. nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3. 8. Європейська комісія "За демократію через право" (Венеціанська комісія) Спільний висновок до Конституції України в частині правосуддя, затвердженого Конституційною Комісією, 4 вересня 2015 року 26 жовтня 2015 року, Висновок № 803/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. scourt. gov. ua/clients/vsu/vsu. nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3. 9. Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 року Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) // Міжнародні стандарти незалежності суддів: зб. документів. – К.: Поліграф – Експрес, 2008. – С.35–38. 10. Комісія ефективності правосуддя була створена 18.09.2002 року на підставі розпорядження Комітету Міністрів Ради Європи Res (2002) 12. Згідно зі Статутом, метою діяльності Комісії є дослідження діяльності органів правосуддя для підвищення ефективності їх функціонування держав-членів Європейського Союзу. Критеріями оцінки ефективності є: 1) доступ до правосуддя, справедливе і ефективне його функціонування; 2) статус і місце правників (суддів, прокурорів, юристів); 4) правосуддя і управління судами; 5) використання інформаційних технологій і комунікацій. // Детальніше див: Resolution Res (2002)12 establishing the European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://wcd. coe. int/ViewDoc. jsp?Ref=Res (2002)12&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver= original& BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75. 11. Конституция Латвийской Республики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. satv. tiesa. gov. lv/ ?lang=3&mid=8. 12. Конституція Литовської Республіки, прийнята громадянами Литовської Республіки на референдумі 25 жовтня 1992 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.

rada. gov. ua/LibRada/static/LIBRARY/ catalog/law/lit_konst1. htm. 13. Конституция Эстонской Республики, принята на референдуме 28 июня 1992 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. concourt. am/armenian/ legal_resources/world_constitutions/constit/estonia/estoni-r. htm. 14. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2. rada. gov. ua/laws/ show/254%D0%BA/ 96-%D0%B2%D1%80. 15. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя, ухвалена на Першій світовій конференції по незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 // Міжнародні стандарти незалежності суддів: зб. документів. – К.: Поліграф – Експрес, 2008. – С. 22–27. 16. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року // Міжнародні стандарти незалежності суддів: зб. документів. – К.: Поліграф – Експрес, 2008. – С. 13–18. 17. Передвиборча програма ВО "Батьківщина", затверджена XI з'їздом Всеукраїнського обєднання "Батьківщина" 30 липня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www. cvk. ua. 18. Програма Всеукраїнського об'єднання „Свобода" затверджена установчим з'їздом СНПУ 09 березня 1995 року зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://svoboda. org. ua/party/program/. 19. Передвиборча програма Всеукраїнського об'єднання "Свобода" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www. cvk. ua. 20. Передвиборча програма Партії регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www. unian. ua/print/206282. 21. Передвиборча програма Комуністичної партії України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www. cvk. ua. 22. Програма політичної партії „УДАР Віталія Кличка". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://klichko. org/about/programma/. 23. Рекомендація № (94) 12 „Незалежність, дієвість та роль суддів", ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників Міністрів від 13 жовтня 1994 року // Міжнародні стандарти незалежності суддів. Збірка документів. – Київ:Поліграф – Експрес, 2008. – С. 86–90. 24. Стратегія сталого розвитку „Україна – 2020", схвалена указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5. rada. gov. ua/laws/show/5/2015. 25. Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz / B. Banaszak. – Warszawa: Wydawnictwo C. H. BECK, 2009. 26. Bunreacht na Héireann, Constitution of Ireland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www. constitution. ie/Documents/Bhunreacht_na_hEireann_web. pdf. 27. Constitution of the Portuguese Republic. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. concourt. am/armenian/legal_resources/world_constitutions/ constit/portugal/portug-e. htm. 28. Constitution of Romania. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. cdep. ro/pls/dic/site. page?id=371. 29. Constitution of the Slovak Republic. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. vop. gov. sk/constitution-of-the-slovak-republic. 30. Constitution of Sweden (1974). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. equalrightstrust. org/ertdocumentbank/CONSTITUTION%20OF%20SWEDEN. pdf. 31. Denmark's Constitution of 1953. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ttps://www. constituteproject. org/constitution/Denmark_1953. pdf. 32. Garlicki L. Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu / L. Garlicki. – Warszawa, 2014. – 424 s. 33. Judicial systems of the European Union countries. Analysis of data by the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Council of Europe. – June, 2013. 34. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. // Dziennik Ustaw, 1997. –Nr. 78, poz. 483. 35. The Constitution of the Kingdom of the Netherlands (2008). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www. government. nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008. 36. The Constitution of Finland 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 1112 / 2011 included). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www. finlex. fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731. pdf. 37. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2007 r., sygn. akt SK 7/06 // Dziennik Ustaw. – 2007. – Nr.204, poz. 1482. 38. WJP Rule of Law index 2011 by the World Justice project. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://worldjusticeproject. org/publication/rule-law-index-reports/rule-law-index-2011-report. 39. WJP Rule of Law index 2012-2013 by the World Justice project. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://worldjusticeproject. org/publication/rule-law-index-reports/rule-law-index-2012-2013-report. 40. WJP Rule of Law index 2014 by the World Justice project. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://worldjusticeproject. org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report. pdf.